

Neuvostoliiton kansojen kielten esittelyä

W. K. MATTHEWS *Languages of the U.S.S.R.* Cambridge University Press. 1951. XII+179 s.

Lontoon yliopiston venäjän kielen professori W. K. Matthews on julkaissut runsassisältöisen ja tarpeellisen kirjan *Languages of the U.S.S.R.* Siinä esitellään kaikki ne kielet, joita puhuvan väestön pääosa asuu Neuvostoliiton nykyisellä laajalla alueella. Nämä kielet on ryhmitetty kuudeksi suureksi kielikunnaksi: paleoaasialaiset, uralilaiset, altaillaiset, pohjoiskaukasialaiset, eteläkaukasialaiset ja indo-eurooppalaiset kielet. Kustakin kielestä esitetään lyhyt karakteristiikka, selvitetään sen historiaa ja sukulaisuussuhteita, tehdään selkoa sen tutkimuksesta, sitä koskevasta lähdekirjallisuudesta, sitä puhuvien kansojen ja ihmisryhmien asuinpaikoista, lukumäärästä ym. Esitystä valaistaan useilla selvillä diagrammeilla ja kartoilla. Kun näitä kieliä kaikkiaan on lähes yhdeksänkymmentä, niin on helppo ymmärtää, että näin moneen hyvin erilaiseen kieleen perehtyminen edes ylimalkaisesti on vaatinut runsaasti aikaa ja työtä ja että erehdyksiäkin on pakosta sattunut. Jo esim. luotettavien tietojen hankkiminen eri kielten puhujien lukumäärästä on varmasti tuottanut paljon vaivaa. Usein tekijä on tässä kohden käyttänyt v.

1926 suoritetun väestönlaskennan tuloksia, myöhäisimmät luvut ovat v:lta 1939, mutta väliin ne koskevat vuosia 1910, 1920, 1925, 1930, 1931, 1935, varsinkin kun on puhe kansoista, jotka vasta toisen suursodan jälkeen ovat joutuneet Neuvostoliiton yhteyteen.

Suomalainen lukija kiinnittää tietysti erikoisen uteliaana huomionsa siihen, mitä kirjassa on sanottu uralilaisista kielistä, ja myöntää siihen tutustuttuaan kernaasti, että lyhyeen esitykseen on saatu mahtumaan paljon oikeata tietoa. Mutta samalla hän tietenkin helposti huomaa senkin, että prof. Matthews tällä alalla on usein joutunut vaikeuksiin ja harhateille. Ihmetystä herättää jo uralilaisten kielten ryhmittely samojedikieliin, ugrilaisiin kieliin ja suomensukuisiin (Finnic, Somian) kieliin. Ja jotkut kirjoittajan esittämät etymologiset vertailut ovat suorastaan mahdottomia, esim. samJur. *sawa* 'good' = suom. *hyvä*, samO *pelək* 'half' = suom. *puoli* sekä hänen itsensäkin epäiltäviksi leimaamat samO *okkər* 'one' = suom. *yksi* ja samJur. *sihiv* 'seven' = suom. *seitsemän*. Samoin osoittaa *votjakki* nimen kantaosan sekä syrj. *ud: votud* 'votjakki', *votj. ud: udmurt* id. rinnastaminen — vaikkapa epäroiden — *vatja* nimeen liian vähäistä asiantuntemusta; oikeaan osuva viittaus tšer. *òðə* 'votjakki' sanaan puuttuu kokonaan. Ei suomen kielessä myöskään ole sanaa *pieli* 'ear', kuten tekijä esittää, käyttämäänsä lähteeseen liiksi luottaen. Ja muotoa *puine* on kahdestakin syystä mahdotonta sanoa monikon komitatiiviksi. Vain vogulin, ostjakin ja unkarin kielen 'seitsemää' merkitsevä sana on indo-eurooppalaista alkuperää, ei muiden suom.-ugr. kielten. Suomen verbi *purra* ei merkitse 'to bore'. Sentapainen selitys kuin että karjalan kieli «diphthongises *aa* into *au* and *oo* into *ou* (e. g. *ottau* 'takes', *šanou* 'says' for Finnish *ottaa*, *sanoo*)» saattaa antaa puheena olevasta seikasta historiallisesti nurinkurisen käsityksen. Jos tekijä olisi tuntenut K. F. Karjalaisen tutkimukset, hän tuskin olisi sanonut, että ostjakissa paino tavallisesti on sanan lopussa. Ja mikäli hän olisi huolellisemmin lukenut siteeraamaansa V. N. Tšernetsovin tutkimusta, hän olisi havainnut, ettei rinnastusmahdollisuus vog. *manši*, unk. *magyar*, suom. *mies* ole Tšernetsovin keksintö. Jne.

Teoksen suureksi ansioksi on katsottava siinä esitettyjä kirjallisuusuusluetteiloita. Niihin sisältyy sellaisiakin teoksia, joiden saanti Suomessa on ollut vaikeata, jopa mahdotonta. Tekijä tosin sanoo, ettei hänen esittämänsä bibliografia ole täydellinen, eikä tämmöistä voi häneltä vaatiakaan. Uralilaisten kielten osalta näyttää erityisesti suomalaisten, mutta usein muidenkin tutkijain teosten saanti tuottaneen hänelle vaikeuksia. Esim. H. Paasonen teos «Beiträge zur finnischugrisch-samojedischen Lautgeschichte» puuttuu luettelosta. Samojedikielten kohdalla saisivat olla mainittuina myös J. Budenzin julkaisut »Adalék a jurák-szamojed nyelv ismeretéhez» ja »Jurák-szamojed szójegyzék» sekä Kai Donnerin pääteos «Über die anlautenden labialen spiranten und verschlusslaute im samojedischen und uralischen», ostjakin kohdalla esim. K. F. Karjalaisen «Zur ostjakischen lautgeschichte» ja tämän kielen tärkein lähde teos, Karjalaisen aineksista julkaistu «Ostjakisches Wörterbuch». Mainita olisi pitänyt myös Sz. Patkanovin sanakirja «Irtisi-osztják szójegyzék» ja K. Pápain—B. Munkácsin «Déli osztják szójegyzék». Vogulia käsittelevän kirjallisuuden joukossa olisi ollut paikallaan A. Kanniston «Zur geschichte des vokalismus der ersten silbe im wogulischen». Votjakin ryhmässä olisi tullut mainita Yrjö Wichmannin tutkimus »Zur geschichte

des vokalismus der ersten silbe im votjakischen» sekä jossakin T. E. Uotilan teos «Zur geschichte des konsonantismus in den permischen sprachen». Syrjäänin ryhmästä puuttuvat mm. N. Rogovin «Permjatsko-russkij i russko-permjatskij slovař» ja T. E. Uotilan «Syrjänische Chrestomathie», tšeremissin kohdalta mm. V. M. Vasiljevin «Marij muter» (1926), I. F. Andrejevin ym. «Russko-marijskij slovař» sekä H. Paasosen «Ost-tšeremissisches Wörterbuch» ja «Tšeremissische Texte» (kummankin julkaissut Paavo Siro), mordvan kohdalta esim. J. Budenzin julkaisu «Mordvin közlések» (sisältää mm. A. Regulyn keräämän sanastoaineksen), H. Paasosen—Paavo Ravilan «Mordwinische Volksdichtung» III ja IV (P. Siro ei ole ollut sarjan I ja II osaa julkaisemassa), M. E. Jevsevjevin «Erzań jovkst» ja «Erzań morot», M. N. Koljadenkovin ym. «Russko erzanskij slovař», Kuollan lapin osastosta jopa Erkki Itkosen suurteokset «Der ostlappische Vokalismus vom qualitativem Standpunkt aus» ja «Struktur und Entwicklung der ostlappischen Quantitätssysteme». Itämerensuomalaisia kieliä koskevan kirjallisuuden joukossa olisi voitu mainita mm. Lauri Kettusen teokset «Eestin kielen äännehistoria», «Vatjan kielen äännehistoria», «Lõunavepsa häälik-ajalugu», «Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus», Lauri Postin «Grundzüge der livischen Lautgeschichte», E. A. Tunkelon «Vepsän kielen äännehistoria», Aimo Turusen «Lyydiläismurteiden äännehistoria» I ja II, Juho Kujolan «Lyydiläismurteiden sanakirja». K. Medveczkyn tutkielma «A votják nyelv szóképzése» olisi ollut tietenkin mainittava votjakkia eikä syrjääniä koskevan kirjallisuuden joukossa. Teos «Lyydiläisiä kielennäytteitä» ei ole A. Kanniston julkaisema. J. Pápayn erään teoksen nimi ei ole «Északi-osztják nyelvtudományok» [!].

Tässä vain näytteitä pahimmista puutteista. Haluan uskoa, että muita kuin uralilaisia kieliä koskevan kirjallisuuden luettelot ovat huolellisempaa työtä, vaikka ihmettelenkin, ettei esim. Jenisein ostjakkeja ja heidän kieltään käsittelevän kirjallisuuden ryhmässä mainita Kai Donnerin tutkimuksia «Beiträge zur frage nach dem ursprung der Jenissei-ostjaken», «Über die Jenissei-ostjaken und ihre sprache», «Ethnological Notes about the Yenisey-Ostjak». — Mutta tällaisenaankin prof. Matthewsinkin teos on varsin mielenkiintoinen ja opettava kirja.

Y. H. T.